

delelse af Dr. Jankuhn: *Neues zur Frage des Transitverkehrs Haithabu-Hollingstedt* (Kieler Neueste Nachrichten ¹⁶/₁₀ 1932).

Vilh. la Cour.

Hamburgisches Urkundenbuch har haft en underlig Skæbne. 1. Bind, der naaede til Aar 1300, blev udgivet af Lappenberg i 1842, men derefter standsede Publicationen, og først 1910 kom 2. Bind, 1. Hefte omfattende Akter fra Perioden 1301—1310, og siden har Hamburg Statsarkiv i 1930 udgivet Fortsættelsen nemlig 2. Bind, 2. Hefte, der naar frem til 1320. Akterne er trykt in extenso, Regest gives kun, naar det drejer sig om et Dokument, hvor Hamburg, Hamburgborgere, Hamburgforhold nævnes, eller hvor Brevets eneste Tilknytning til Hamburg er Dateringen. En Del af disse Breve fra det 14. Aarh. har ikke tidligere været offentliggjorte; andre er vel trykte, men vanskelig tilgængelige, fordi de findes i gamle sjældne Værker; mange er godt nok kendte fra Lübeckisches Urkundenbuch, Mecklenburgisches Urkundenbuch og Schleswig-Holstein-Lauenburgische Regesten und Urkunden, men sidstnævnte Publication er, som man ved, ikke fejlfri.

E. J.

Efter at Arkitekt H. Lønborg-Jensen i 1926 havde afsluttet Restaureringen af den sønderjydske Cistercienserkirke i Løgumkloster, der allerede var paabegyndt af de preussiske Myndigheder umiddelbart før Verdenskrigen, har nu Arkitekt C. M. Smidt paa Foranstaltning af Selskabet til Udgivelse af danske Mindesmærker udsendt et monumentalt Værk *Cistercienserkirken i Løgum* (1931) med Lønborg-Jensens Opmaalinger ledsaget af en fortræffelig Text, der giver en indgaaende arkitekturhistorisk Redegørelse for Monumentet. Det er et Værk som tjener begge de to Arkitekter til stor Ære, og C. M. Smidts smukt afrundede Behandling af Bygningshistorien har mere end monografisk Betydning, den indeholder mange værdifulde Bemærkninger om vor øvrige romanske Teglstensarkitektur og trækker Linierne op for en virkelig dansk Cistercienser-Arkitekturhistorie, dog kun for selve Kirkebygningernes Vedkommende. Han har Forudsætningerne herfor som ingen anden, idet bl. a. tre af vore vigtigste Cisterciensermonumenter, Ruinerne i Esrom, Øm og Vitskøl, i de senere Aar er blevet undersøgt af ham.

Det er forlængst erkendt, at Løgum Kirke maa have været under Opførelse igennem en lang Periode. Jacob Helms paa-

viste allerede i 1864 (i Traps Slesvig) Forskellen mellem den ældre, overvejende romanske Østdel, som han dog først mente opført i Biskop Gunners Tid (1230—46), og det mere eller mindre udpræget gotiske Vestparti. Smidt viser imidlertid ved en indtrængende Analyse, at der ogsaa indenfor Østpartiet er en Modsætning mellem den rent romanske Underdel og de øvre Stokværk med deres begyndende gotiske Træk, en Modsætning som faar sit klareste Udtryk i Korets etagedelte Østvinduer, hvis nedre og øvre Række repræsenterer to forskellige Stiltrin, samtidig med at de dog er saa vidunderlig smukt sammenkomponerede. De ældste Afsnit føres ved gode Argumenter tilbage til ca. 1190, og vi har her et Sidestykke til Smidts Paavisning af, at de ældste Dele af Roskilde Domkirke ligeledes gaar tilbage til det 12. Aarh.s sidste Fjerdedel, Absalonstiden (i Fra Kbhvn.s Amt 1928). Østpartiets endelige Afslutning falder først i Midten af 1200erne, og derefter har man taget fat paa Kirkens vestlige Del som blev væsentlig kortere end paatænkt. Vestgavlen kan først være bygget omkr. 1300, og Skibets Hvælvinger endnu senere, i første Halvdel af 1300erne.

Med stor Lærdom og paa Grundlag af selvstændige Studier redegøres i et sidste Kapitel for Kirkens Afstammingshistorie og dens Slægtsforbindelser i Ind- og Udland, dens nære Tilknytning til den øvrige danske Teglstensarkitektur, dens Forudsætninger i Lombardiet, Frankrig og Rhinegnene, medens Paavirkningen fra Holsten og Nordtyskland først mærkes klart i Kirkens yngste Partier, særlig i Vestgavlen, der slutter sig nær til nordtysk Murstensgotik. Det er Mogens Clemmensens Fortjeneste at have paavist vor romanske Teglstenstekniks direkte Afstamning fra de lombardiske Stæder (Pavia og Milano), og den skarpe Opposition der fornylig er rejst herimod af den iøvrigt saa udmærkede slesvigholstenske Arkitekturhistoriker Richardt Haupt (*Kurze Geschichte des Ziegelbaus*, 1929) skyder ganske over Maalet. Derimod supplerer Smidt paa meget værdifuld Maade Billedet ved sin klare Udredning af de mange franske Træk i vor ældre Klosterarkitektur, baade i Planerne og i Udformningen af Enkeltheder (Sokler, Leddeling af Piller). Den engelske Indflydelse, som særlig Francis Beckett har søgt at paavise i Løgum, forbigaar C. M. Smidt i Tavshed, og der synes heller ikke mere at være nogen Anledning til at vende Blikket i den Retning.

Der er af Smidt gjort et energisk Forsøg paa at bringe Klosterkirkens Byggeperioder i Overensstemmelse med, hvad vi ved om de vekslede Ribebispers Tilknytning til og Interesse for Klosteret. Bisperne har ubestridelig i mange Tilfælde betydet

overordentlig meget baade paa godt og ondt for de danske Klostre og ganske særlig for Løgum, men det er ikke berettiget at forestille sig Klostret som saa ganske og aldeles afhængigt af Bispernes Yndest; det maa dog erindres, at nogen lovlig Myndighed havde Bisperne ikke over Cistercienserklostrene, Ordenen regerede sig selv, og takket være de rige Gaver fra mange andre Velyndere end Bisperne kunde Klostrene udbygge sig en i sig selv hvilende Økonomi, hvoraf Byggefondet var en væsentlig Del. Selv om visse Bisper direkte nævnes som Løgumklostrets særlige Velyndere og »Grundlæggere«, behøver vel heller ikke den Byggevirksomhed, som de ved deres Gavmildhed havde stimuleret, at være standset ved deres Død; tværtimod er der stor Sandsynlighed for, at deres vigtigste Gaver til Klostret maaske netop har været Dødegaver. De efter Bisperne opkaldte og daterede Byggeperioder maa derfor tages med et betydeligt Forbehold, som f. Ex. naar det dristigt fastslaas, at nordre Korsarms rigt udformede Portal til Kirkegaarden (der forøvrigt er en »porta mortuorum«, Begravelsesport, og sikkert ikke nogen særlig Bispeportal) nødvendigvis maa være bygget just i Biskop Olufs korte Funktionstid (1204—14). Der kunde ogsaa ellers rejses Indvendinger mod Enkeltheder i de rent historiske Afsnit; saaledes naar den Knud Eriksen, »dux Jutii«, der nævnes som Velgører i Nekrologiet, forklares som Knud Lavard, der for det første umulig har kunnet være Velgører for det ca. 1170 stiftede Kloster, og desuden ikke kunde omtales paa denne Maade.

P. N.

Med Støtte fra Carlsberg-Fonden har Redaktør Franz v. Jessen begyndt en bredt anlagt, bog- og illustrationsmæssigt smukt udstyret Levnedsskildring af Oversekretær og Kancellipræsident Thomas Balthazar v. Jessen: *En slesvigsk Statsmand* (Kbh. 1930); det foreløbigt alene udkomne I. Bind er en Redegørelse for Th. B. v. Jessens Barndom og Ungdom, saalangt Kildestoffet rækker, og hans Virksomhed i Tyske Kancelli.

Medens Th. B. v. Jessens Gesandtskabsberetninger for et senere Livsafsnits Vedkommende giver ogsaa biografisk Materiale, som Forfatteren har benyttet, er der i det udkomne Bind kun hen mod Slutningen draget en Smule utrykt Stof med ind, og ud over de første Kapitlers Slægtshistorie og Levnedstegning er det alene en velskreven og levende Fremstilling af »Dansk Udenrigspolitik i Tiden 1680—1703«, som Undertitlen lyder, der væsentlig bygger paa trykte Akter samt ældre og nyere Historie-